

PAPER DETAILS

TITLE: Kiraat Farklılıklarının Anlam Üzerindeki Etkisi: Yâsîn Sûresi Özelinde Bir İnceleme

AUTHORS: Mehmet Keles

PAGES: 152-177

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3606852>

Tefsir Araştırmaları Dergisi
The Journal of Tafsir Studies

مجلة الدراسات التفسيرية

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tader>

E-ISSN: 2587-0882

Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2024 (Nisan/April)

Kıraat Farklılıklarının Anlam Üzerindeki Etkisi: Yâsîn Sûresi Özelinde Bir İnceleme

The Effect of Recitation Differences on Meaning: An Examination Particular to the Surah

Yasîn

تأثير اختلاف القراءات على المعنى: دراسة في سورة يس

Mehmet KELEŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri, Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalı
Assistant professor, Ağrı İbrahim Çeçen University, Faculty of Islamic Sciences Department
of Basic Islamic Sciences, Qur'an Reading and Recitation Science
Ağrı, TÜRKİYE
mkeles@agri.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-0984-3875>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 18/12/2023

Kabul Tarihi/Date Accepted: 13/04/2024

Yayın Tarihi/Date Published: 30/04/2024

Atıf / Citation: Keleş, Mehmet. “Kıraat Farklılıklarının Anlam Üzerindeki Etkisi: Yâsîn Sûresi Özelinde Bir İnceleme”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 8/1 (Nisan/April, 2024), 152-177.

<https://doi.org/10.31121/tader.1406627>

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial

4.0 International License (CC BY-NC).

Yayıncı / Published by: Ali KARATAŞ / TÜRKİYE

Öz

Kur'an-ı Kerim'in doğru telaffuz edilip bilinmesi bakımından Hz. Peygamberden nakledilen ve sahih olarak kabul edilen kıraat-ı aşere (onlu kıraat) sistemi çerçevesinde âyetlerin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Kıraat-ı aşeredeki farklılıkların çoğu usûl ile ilgili olup genellikle manaya etkisi bulunmayan vecihlerdir. Ancak bu farklılıkların bir kısmı da yerine göre manaya etki eden lehçesel ve şifahi özelliklere sahip ferşî farklılıklardır. Söz konusu farklılıklar ise anlam üzerinde herhangi bir tezatlık oluşturmadığı gibi, âyetlerde kapalı görülen bazı kelimelerin daha iyi anlaşılması, anlam zenginliği, görüş çeşitliliği oluşturmaları ve telaffuzu kolaylaştırması gibi olanaklar sunmaktadır. Bu araştırmanın konusu "Kur'an'ın kalbi" olarak zikredilen ve günlük hayatta en çok okunan sûrelerden biri olan Yâsîn sûresinin kıraat-ı aşere imamlarının okuyuş vecihleri çerçevesinde tetkik edilerek mana üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Araştırmada öncelikle Yâsîn sûresinde kıraat imamları arasında ihtilaf görülen usûl farklılıkları ayrı başlıklar halinde ele alınarak incelenmiştir. Akabinde benzer bir metot çerçevesinde ferşî farklılıklar da birtakım örneklerle birlikte tespit ve tayini yapılmaya çalışılmıştır. Sûrenin tamamındaki örnekler ve diğer bilgi-bulgular ışığında kıraat imamlarının hangi konularda ihtilaf ettikleri sorusuna cevap aranmıştır. Bu bağlamda Kurra'nın hem usûl hem de ferşî farklılıkların bir kısmında ittifak ettikleri gibi bazı durumlarda da ihtilaf halinde oldukları ve bunların da çok az bir kısmında âyetlerin anlamına etki ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kur'an, Kıraat, Yâsîn, Âyet, Mana, Usûl, Ferş.

Abstract

In order to pronounce and know the Qur'an correctly, it is important to evaluate the verses within the framework of the qira'at asharah system transmitted from the Prophet and accepted as authentic. Most of the differences in recitation are related to the method and generally do not affect the meaning. However, some of these differences are substantive differences with dialectal and oral characteristics that affect the meaning depending on the place. While these differences do not create any contradiction in meaning, they offer opportunities such as better understanding of some words that are hidden in the verses, creating richness of meaning, diversity of views and facilitating pronunciation. The subject of this research is to reveal the effects of Surah Yâsîn, which is mentioned as the "heart of the Quran" and one of the most read surahs in daily life, on the meaning by examining it within the framework of the reading aspects of the imams of the recitation. In the research, first of all, the procedural differences that were controversial among the Qur'an reciters (qârî'/qurr'a) in the Surah Yasin were examined under separate headings. Subsequently, within the framework of a similar method, individual differences were tried to be detected and determined with some examples. In the light of the examples in the entire surah and other information-findings, an answer was sought to the question of which issues the recitation imams disagreed on. In this context, it has been determined that while Qur'an reciters (qârî'/qurr'a) agree on some of the procedural and substantive differences of the Quran, they also disagree in some cases, and in a very small part of these, they affect the meaning of the verses.

Keywords: Qur'an, Recitation, Yasin, Âyet, Meaning, Usul, Farsh.

الخلاصة

تُعَدُّ دراسة الآيات القرآنية في إطار منظومة القراءات العشر، التي رويت عن النبي محمد صلى الله عليه وسلم وقُبِلَت كقراءات صحيحة، أمراً بالغ الأهمية لضمان النطق الصحيح وفهم القرآن الكريم. تتعلق معظم الاختلافات في القراءات العشر بالأصول، وهي عادةً وجوه لا تؤثر على المعنى. لكن بعض هذه الاختلافات هي اختلافات في الفرش ذات خصائص لهجوية وشفوية تؤثر على المعنى في بعض الأحيان. وهذه الاختلافات لا تُشكّل أي تناقض في المعنى، بل تُتيح خصائص أكثر مثل فهم أفضل لبعض الكلمات الغامضة في الآيات، وإثراء المعنى، وإمكانية التنوع في الآراء، وتسهيل النطق. ويهدف هذا البحث إلى دراسة وجوه قراءة سورة يس، التي تُعرف باسم "قلب القرآن" والتي هي من أكثر السور قراءة في الحياة اليومية، في إطار وجوه قراءات الأئمة العشرة، وإظهار تأثيرها على المعنى. في البداية، يناقش البحث اختلافات الأصول في سورة يس بشكل منفصل تحت عناوين مختلفة. بعد ذلك، يتم تحديد وتبيين الاختلافات الفرشية باستخدام أمثلة محددة بنفس الطريقة. كما يسعى البحث إلى الإجابة على سؤال حول النقاط التي تختلف فيها أئمة القراءات في ضوء الأمثلة والمعلومات الأخرى في السورة بأكملها. تم التوصل في هذا السياق إلى أن القراء اتفقوا في بعض الحالات في الأصول والفرش، بينما اختلفوا في بعض الحالات الأخرى، وكان تأثير هذه الاختلافات على معنى الآيات ضئيلاً للغاية.

الكلمات المفتاحية: القرآن، القراءات، يس، الآية، المعنى، الأصول، الفرش.

Giriş

Kur'an'ı Kerim ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında sûre, âyet, kelime ve nadi-ren de olsa tek bir harf (dâd harfi vb.) açısından farklı ilimler perspektifinde ele alınarak incelendiği görülür. Kur'an'ın incelendiği ilim dallarından bir tanesi de kıraat ilmidir. Zira kıraat-teki ihtilaflar sebebiyle âyetlerin daha iyi anlaşılması, yorumlanması ve rahatça okunabilmesi sağlanmıştır. Özellikle sahih kıraatler açısından değerlendirilen kıraat-ı aşere çerçevesinde birçok sûrenin tahlil edilmiş olması, kapalı görülen bazı manaların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Bu bakımdan kıraat farklılıkları ışığında değerlendirilmeyi bekleyen sûrelerden bir tanesinin de Yâsîn sûresi olduğu fark edilmiştir. Söz konusu sûrenin de benzer yöntemle incelenmesi amacıyla bu araştırmamızda kıraat-ı aşere bağlamında Yâsîn sûresinin değerlendirilmesi kaynak eserler ışığında ele alınmıştır. Mevzu bahis kıraat farklılıklarının İbnü'l-Cezerî'nin ifadesiyle birbirine zıt olan birbirini nakzeder nitelikte bir ihtilaf olmadığını, bilakis manaya zenginlik katan birtakım farklı ve alternatif okumalardan ibaret olduğunu ifade etmek gerekir.¹

Konu hakkında daha önce her ne kadar sûrenin farklı ilimler açısından tahlili yapılmış olsa da kıraatler çerçevesinde müstakil bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir.² Mevzu bahis eksikliğin giderilmesi adına nitel bir araştırma tarzındaki bu çalışmada sûre hakkında genel bilgiler verildikten sonra, konu bağlamında sûrede kıraat farklılıklarının bulunduğu âyetler, kıraat-ı aşere bağlamında örnekleme üzerinden endüksiyon (tümevarım) ve doküman analizi metodu ile ayrı başlıklar halinde verilerek tetkiki yapılmıştır. Bu bakımdan sûrenin kıraat-ı aşere imamlarının okuyuşuna göre usûl ve ferş bağlamında incelenmiş olması, çalışmayı diğer araştırmalardan farklı kılmayı yönüyle özgünlük içermektedir. Yapılan bu araştırma ile “Kur'an'ın kalbi” olarak anılıp³ günlük hayatta en çok okunan sûrelerden biri olan Yâsîn sûresi'nin anlam zenginliği oluşturmaya yönünden, diğer ilimler açısından ele alındığı gibi kıraat farklılıkları çerçevesinde de incelenerek ilim dünyasına ve özellikle de kıraat ilmi alanına az da olsa bir katkı sunması hedeflenmiştir.

1. Sûre Hakkında Genel Bilgiler

Mekke'de nazil olup⁴ seksen üç âyetten müteşekkil Yâsîn sûresi, Kur'ân-ı Kerîm'de sûreler arasında otuz altıncı sırada, nüzul sıralamasına göre ise kırk birinci sûre olarak geç-

¹ Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Ali b. Yusuf İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kıraati'l-aşr*, thk. Ali Muhammed b. Hasan ed-Dabbâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.) 1/49-52.

² Farklı ilimler açısından Yâsîn sûresi ile ilgili yapılan bazı araştırmalar için bk. Mahmut Karakış, *Yasin Sûresiyle İlgili Rivayetler ve Değerlendirilmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 9-207; Osman Oral, “Yâsîn Sûresinde İnsanlığa Sunulan İtikadî Hikmetler”, *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/33 (Haziran 2022), 207-228; Veli Aba, “Yâsîn Sûresi'nin Ölümlere Okunması (Rivayetler Bağlamında Bir Analiz)”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/12 (Ekim 2018), 121-142; Ahmet Sait Sıcak, “Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Sûresinin Tarihendirilmesi”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 24/3 (Haziran 2020), 1285-1306.

³ Ebû İshâ Muhammed b. İshâ b. Süvve (Yezîd) et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. İbrahim Atve Avd (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Fedâilü'l-Kur'an”, 7; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, thk. Ahmet el-Berdünî - İbrahim Atfeys (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1964), 7/303; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Azim Dağıtım, 1992), 4/394.

⁴ Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed es-Süyûtî, *el-İkân fi ulûmi'l-Kur'an*, thk. Merkezî'd-Diraseti'l-Kur'âniyye (Medine: Mücemmâû'l-Melik Fehd li-Tibaati'l-Mushafi's-Şerif, ts.), 1/11, 67; Cafer Şerafüddîn, *el-Mevzüâtü'l-Kur'âniyye hasaisü's-süver* (Beyrut: Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 7/171.

mektedir.⁵ Bu sûre ismini ilk âyette geçen “yâ/ي” ve “sîn/س” harflerinden oluşan “يَسِّن” kelimesi terkiibinden aldığı ifade edilmiştir. Ayrıca bu sûre “Kur’an’ın Kalbi” manasında “Kalbu’l-Kur’an”,⁶ “şerefli” manasında Azîme, “dünya ve ahiret zorluklarını defeden” cihetiyle Müimme⁷ ve “kişiden sıkıntı, dert, fenalık gibi durumları defeden, iyi olan şeylere sevk eden” yönüyle Müdafîa-i Kâdiye şeklinde isimlendirilmiştir.⁸ Yine sûrede konu edinen ashâbü’l-karye⁹ kıssası çerçevesinde bu sûrenin Habîb-i Neccâr ismiyle anıldığı da belirtilmiştir.¹⁰ Yâsîn sûresinde genel olarak İslam inanç esaslarından tevhid, nübüvvet ve ahiret hususları ilahî kanun ve nizamdaki harikulade yaratılış, düzen ve insicamdan deliller gösterilerek konu edinilir.¹¹ Yine geçmiş kavimlerden ibret verici örnekler aktararak iman ile küfür arasındaki mücadeleye işaret edilir.¹²

2. Yâsîn Sûresinde Kıraat Farklılıkları

Kıraatler genel anlamda iki başlık halinde “usûl”¹³ ve “ferşî farklılıklar” şeklinde incelenirler. Usûl ile ilgili olanlar; tecvid kaideleri çerçevesinde ele alınıp çoğunlukla manaya etki etmeyen okuyuşlardır. Ferşî farklılıklar ise; daha çok gramer ile alakalı olup yerine göre mana üzerinde etkisi bulunan kıraatlerdir.¹⁴

Usûl farklılıkları; med, idğam, izhâr, ihfâ, iklab, işbâ’, tahkik, tevassut, kasr, sıla, ibdâl, iskat, yâû’z-zâide, hazf, fasl, tahrîk, teskîn, tahfîf, teşdîd, imâle, teshîl, terkîk, tefhîm, ihtilâs, sekte, vasl, vakf, kat’, işmâm, ravm ve benzeri hususlar olmak üzere otuz dokuz konu çerçevesinde ele alınmaktadır.¹⁵ Bu bağlamda Yâsîn sûresinde bulunan kıraatlerden sırasıyla

⁵ Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Atiyye el-Endelûsî, *el-Muharrarü’l-vecîz fi tefsîri’l-kitâbi’l-azîz*, thk. Abdüsselam Abdüşşâfi Muhammed (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2001), 4/445; Ebu’l-Feth, Muhammed b. Abdülkerim Şehristânî, *Tefsîru’ş-Şehristânî el-musemmâ mefâtihu’l-esrâr ve mesâbihu’l-ebrâr*, thk. Muhammed Ali Azerşeb (Tahran: Merkezü’l-Buhus ve’d-Dirasat li’t-Türâsi’l-Mahtut, 2008), 1/21; Süyûtî, *el-İtkân*, 1/11; Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur’ân-ı Kerîm Meâli Âlisi ve Tefsîri* (İstanbul: İpek Yayınevi, ts.), 6/207.

⁶ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, 7/303; İbrahim b. Ömer el-Bikâ’î, *Nazmü’d-dürer fi tenâsübi’l-âyâtî ve’s-süver* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1995), 6/239; Ebû Senâ Şihâbüddîn Mahmud b. Abdullah b. Mahmud el-Hüseynî el-Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî fi tefsîri’l-Kur’ânî’l-azîm ve’s-seb’i’l-mesânî*, thk. Ali Abdülbar Atiyye (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1994), 6/56; Muhammed b. Muhammed b. Âşûr et-Tâhir et-Tûnisî, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr* (Tunus: Dâru’t-Tunûsiyye, 1984), 11/81; Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 4/394.

⁷ Bikâ’î, *Nazmü’d-dürer*, 6/239; Alusî, *Ruhu’l Meânî*, 11/383.

⁸ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, 15/1-2; Alusî, *Ruhu’l Meânî*, 21/312.

⁹ Yâsîn 36/13-32.

¹⁰ Ebû’l-Hasen Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân* (Beyrut: y.y., 2002), 3/571; Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî*, 22/221; Şerafüddîn, *el-Mevzüâtü’l-Kur’âniyye*, 7/171.

¹¹ Ebû Muhammed Şerafettin Hüseyin b. Abdullah b. Muhammed et-Tîbî, *Şerhu’t-Tîbî ale’l-mişkât el-kâşif an hakâiki’s-sünen*, thk. Abdülhamit Hindavî (Riyad: Mektebetü’n-Nizar Mustafa el-Baz, 1997), 4/1375.

¹² Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiu’l-beyân an te’vîli âyi’l-Kur’ân*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (b.y.: Müessesetü’r-Risâle, 2000), 22/156-163; Ebû’l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hâkâiki gavâmizi’t-tenzîl ve uyûni’l-ekâvil fi vûcûhi’t-tevîl*, thk. Yusuf Hammâdî (Mekke: y.y. 1949), 3/642; Bilmen, *Kur’ân-ı Kerîm Meâli Âlisi*, 6/207-210.

¹³ Usûl ile alakalı bk. Yaşar Akaslan, “Kıraat İlmi Sistematiğinde Usûl Kavramları”, *OMÜ İlahiyat Fak. Dergisi*, 43 (Aralık 2017), 217-251.

¹⁴ Ebû Kasım İsmail b. İbrahim Ebû Şâme el-Makdisî, *el-Mürşidü’l-vecîzü’l-vecîz ilâ ulûm tetealleku bi’l-kitâbi’l-azîz* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2003), 58-63; Süyûtî, *el-İtkân*, 1/441; Hasan Tahsin Feyizli, *Kırâat-ı Aşere* (Ankara: DİB Yayınları, 2016), 17; Mustafa Atilla Akdemir, *Kıraat İlmi ve Öğretim Metotları* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2015), 140; Mehmet Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü* (Ankara: Fecr Yayınları, 2015), 104; Mehmet Dağ, *Geleneksel Kıraat Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2011), 70; Ferit Dinçer, “Zürkânî’ye Göre Ahruf-i Seb’a’nın Delil Ve Faydaları”, *Ağrı İslami İlimler Dergisi (AGİİD)* 6/11 (Aralık 2022), 46-64.

¹⁵ Muhammed Salim b. Muhaysin, *el-Kırâat ve eseruhâ fi ulûmi’l-‘Arabiyye* (Kahire: Mektebetü’l-Külliyati’l-Ezheriyye, 1984), 95; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/205; Ahmed b. Muhammed Abdülgani ed-Dimyâtî, *İthâf’ü*

usûl ve ferîşî farklılıklar ele alınırken, sadece kıraat-ı aşere de yer alan imamların ihtilaf ettikleri vecihler çerçevesinde konular ele alınıp mana ile irtibatı incelenecektir.

2.1. Yâsîn Sûresinde İhtilafa Konu Usûl Farklılıkları

2.1.1. Med Miktarları

Med kelimesi sözlükte “yaymak, çekmek, ziyadeleştirmek ve artırmak”¹⁶ gibi manalara gelir. Kıraat ilmi ıstılahında ise med harflerinden (“vâv/و”, “yâ/ي”, elif/ل”) birinin harekeli bir harfin önüne gelmesiyle birlikte uzatılmasıdır.¹⁷ Bu tanıma göre oluşan medler asli med olarak isimlendirilip bir elif miktarı uzatılırlar. Ayrıca buna ek olarak sebebi medden hemze veya sükûn gelirse med çeşitleri ve uzatma miktarlarında farklılıklar meydana gelir ki, bunlar da fer-i med şeklinde isimlendirirler.¹⁸ Kıraat-ı aşere imamlarının asli medleri uzatmalarında ittifak söz konusu iken, fer-i medleri -meddi lîn, meddi ârız ve meddi lâzım hariç- uzatma hususunda ihtilaf ettikleri tespit edilmiştir. Bu bakımdan Kurra'nın med miktarlarında ihtilaf halinde olup tercihleri şu şekilde olmuştur:

a. Meddi Muttasıl

Bu med çeşidinde bir elif miktarı uzatma bulunmamaktadır.

İbn Kesîr, Ebû Amr, Yakûb, Ebû Cafer ve Kâlûn iki elif; İbn Âmir, Kisaî ve Halef b. Hişâm üç elif; Âsım dört elif; Verş ve Hamza ise beş elif olarak uzatırlar.¹⁹

b. Meddi Munfasıl

İbn Kesîr, Ebû Amr, Yakûb ve Ebû Cafer bir elif; Dûrî ve Kâlûn iki elif; İbn Âmir, Kisaî ve Halef b. Hişâm üç elif; Âsım dört elif; Hamza ve Verş ise beş elif miktarı uzatmaktadır.²⁰

Burada verilen uzatma miktarlarını kıraat imamları meddi muttasıla binaen dört farklı şekilde okuduklarından dolayı kıraat ilminde buna “merâtib-i erbaa” adı verilmiştir. Ancak bu uzatmalar İstanbul tarikinde Fâtiha sûresi ile Rûm sûresi arasında uygulanırken; Mısır tarikinde ise Fâtiha sûresi ile Meryem sûresi arasında uygulanmıştır. Meryem sûresinden Nas sûresine kadar olan bölümde ise “tûl” (5 elif miktarı) ve “tevassut” (3 elif miktarı) olarak iki ve-

fîdalâ'il-beşar fî'l-kiraâtî'l-erbeate aşer, thk. Muhammed İsmail Şaban (Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 1987), 1/74; Şihabüddîn Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *Letâifü'l-işârât li funûni'l-kirâât* (Kahire: Dâru'l-Maarif, 1986), 1/355; Muhammed Abdülazim ez-Zürkânî, *Menâhilü'l-irfân fî ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Fevvez Ahmed (Beyrut: Dâru'l-Kitabî'l-Arabî, 1995), 1/359; Feyizli, *Kirâât-ı Aşere*, 16-27; Metin Çetin, “Zümer Sûresi'ndeki Kıraat İhtilafları ve Tefsire Etkisi”, *Ağrı İslami İlimler Dergisi* (AGİİD) 4/9 (Aralık 2021), 38-63.

¹⁶ Cemalüddîn Muhammed b. Mükrem b. Manzûr, *Lisânü'l-'arab* (Kahire: Dâru'l-Meârif, 1707), 3/396; Dimyâtî, *İthâf*, 1/159; Mehmet Ali Sarı, “Med”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 28/288.

¹⁷ Ebû'l-Hasan Tahir b. Abdülmün'im b. Galbûn, *Kitâbü't-tezkira fî'l-kirâât*, çev. Abdülfettah Buhayri İbrahim (Kahire: y.y. 1991), 1/145; Ebû Muhammed Hammuş b. Muhammed el-Kaysî Mekkî b. Ebî Tâlib, *et-Tebşira fî'l-kirââtî's-seb'*, thk. Muhammed Gavs en-Nedvî (Hindistan: Dâru's-Selefiyye, 1982), 265; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/313; Ebû'l-Hasan Nûreddîn Ali b. Sultân Muhammed el-Herevî, *el-Minâhü'l-fikriyye fî şerhi'l-mukaddime'ti'l-cezeriyye*, thk. Üsâme Ataya (Dimeşk: Daru'l-Gavsânî li'd-Dirâsâtî'l-Kur'âniyye, 2012), 219; Sarı, “Med”, 28/288.

¹⁸ Abdüddâim Ezherî, *et-Tirâzâtü'l-mu'leme fî şerhi'l-mukaddime*, thk. Nizâr Hürşid Akrâvî (Umman: Dâru Ammâr, 2003), 189; Hasan b. Kasım Nehavî, *el-Müfîd fî şerhi umdetü'l-mecîd fî en-nazmi ve't-tecvîd*, thk. Cemal Seyyid (b.y.: Mektebetü Evlâdi Şeyh, 2001), 79.

¹⁹ İbn Ebî Meryem, *el-Mûdah*, 1/267-272; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/313-318.

²⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/315-320; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 8-14.

cihle okunması anlamında “mertebeteyn” denilen metot kullanılmıştır.²¹ Buna göre “mertebeteyn” metoduyla tilavet edilen sûrelerden biri olan Yâsin sûresindeki med miktarları şu şekilde olmuştur:

Meddi muttasılı üç elif miktarı uzatanlar, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Kisaî, Yakûb, Ebû Cafer, Kâlûn ve Halef b. Hişâm; Beş elif miktarı uzatanlar ise Hamza ve Verş olmuştur.

Meddi munfasılı üç elif miktarı uzatanlar, İbn Âmir, Âsım, Halef b. Hişâm, Dûrî, Kâlûn Kisaî; Beş elif miktarı uzatanlar ise Hamza ve Verş olmuştur.

Ayrıca bu uzatma usûlünde meddi munfasılları İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Cafer ve Yakûb bir elif miktarı da uzatarak medleri hulûfle²² okumuşlardır.²³

2.1.2. İdğam çeşitleri

Kelime olarak idğam, “kaplamak, örtmek ve bir şeyi başka bir şeye bitiştirmek/katmak”²⁴ gibi manalara gelir. Kıraat ilmi ıstılahında ise “mahreçleri bir sıfatları ayrı olan (idğam-ı mütecaniseyn), sıfat ve mahreçleri aynı (idğam-ı misleyn) olan ya da mahreç ve sıfatları bir birine yakın (idğam-ı mütekaribeyn) bulunan iki harften ilkinin ikincisine katılarak okunması”²⁵ demektir. Uygulama açısından idğam çeşitlerinde kıraat-ı aşere imamları arasında tam bir ittifakın hâsıl olmadığı görülür. Bu meyanda idğam-ı şemsiyye, idğam-ı misleyn, idğam-ı mütekaribeyn, idğam-ı mütecaniseyn, idğam-ı bila ğunne ve idğam-ı meal ğunnenin de “mîm/م” ve “nûn/ن” harflerinde Kurra ittifak ederken; “vâv/و” ve “yâ/ي” harflerinde ise ihtilaf halindedirler. Ayrıca kıraat imamları, genel kabul gören idğam çeşitleri dışında farklı harflerin bir birine uğramasıyla da birçok kelimedede idğam etmişlerdir.²⁶ Konu bağlamından kopmamak adına bütün idğam çeşitlerini²⁷ vermek yerine, bu kısımda yalnızca Yâsin sûresinde ihtilafın gerçekleştiği kelimelerin ele alınmasıyla iktifa edilecektir.

İbn Âmir, Kisaî, Yakûb, Halef b. Hişâm, Verş ve Ebû Bekir Şu‘be “لَيْسَ وَالْقُرْآنُ الْحَكِيمُ/Yâ Sîn, Hikmet dolu Kur’an’a yemin olsun ki.”²⁸ âyetlerinde geçen huruf-ı mukataa olan “sîn/س” harfini kendisinden sonra gelen “vâv/و” harfine idğam ederek okurlarken; diğer kıraat imamları bunu idğamsız olarak tahkik²⁹ ile okurlar.³⁰

²¹ Recep Koyuncu, *Kıraat İlmi Takrîb Usûlü* (İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2021), 111-112.

²² “Lügatte geçmişte olanı yalanlamak, aksini söylemek gibi anlamlara gelen hulf ıstılahta, imam veya râvînin kendi kıraat veya rivayetinin dışında diğer okuyuşlara muvafakat ettiği ikinci vecihtir. Koyuncu, *Kıraat İlmi Takrîb Usûlü*, 179; Nihat Temel, *Kirâat ve Tecvîd İstılahları* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1997), 79.

²³ İbnü’l-Cezerî *en-Neşr*, 1/317; Abdulfettâh Paluvî, *Zübdetü’l-irfân* (İstanbul: Asitane Yayınları, ts.), 8.

²⁴ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 12/203; Ali b. Muhammed el-Cürcanî, *et-Ta’rifât*, thk. İbrahim Ebyari (Beyrut: Daru’l-Kitabi’l-Arabi, 1992), 28-30.

²⁵ Kasım b. Fîrruh eş-Şâtibî, *Hirzu’l-emânî ve vechü’t-tehânî* (Şam: Daru’l-Gavsîni, 2005), 12; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/275; Abdurrahman Çetin, *Kur’an Okuma Esasları* (Bursa: Emin Yayınları, 2016), 232.

²⁶ Ebû Amr Osman b. Said b. Ömer ed-Dânî, *et-Teysîr fi’l-kirâati’s-seb’a* (Beyrut: Daru’l-Kitabi’l-Arabi, 1984), 18-25; Seyyid Şerîf el-Cürcânî, *Kitâbü’t-ta’rifât* (Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1985), 13.

²⁷ Kıraat usûlünde idğam, ilk harfin (müdğam) harekeli olup olmamasına bağlı olarak idğam-ı sağır ve idğam-ı kebîr olmak üzere ikiye ayrılır. Konuyla alakalı detay bilgi için bk. Koyuncu, *Kıraat İlmi Takrîb Usûlü*, 102-133.

²⁸ Kur’an ve Meali (Türkçe Meâl ve Tefsir), Erişim 05 Eylül 2023, Yâsin 36/1-2.

²⁹ Tahkik ile okumaktan maksat şudur: Herhangi bir vecih uygulamadan Mushaf’ta geçtiği hal üzere okumak demektir. Bk. Dâni, *et-Teysîr*, 33.

³⁰ Dâni, *et-Teysîr*, 467-468; Dimyâtî, *İthâf*, 2/364-366; Paluvî, *Zübdetü’l-irfân*, 115-116.

Ebû Amr ve Hişâm “وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ”/Onlara, şu şehir halkını misal getir: Hani onlara elçiler gelmişti.”³¹ âyetinde geçen “إِذْ جَاءَهَا” kısmındaki peltak “zâl/ذ” harfini “cîm/ج” harfine idğam ederek okurken; diğer kıraat imamları Mushaf’taki haliyle idğamsız olarak tahkik üzere okurlar.³²

Buraya kadar verilen idğam çeşitleri dışında ayrıca bazı harflerin birbirine uğramasıyla birlikte Ebû Amr’ın ikinci râvisi olan Sûsî’nin yaptığı idğamlar da vardır. Mevzu bahis idğamlardan Yâsîn sûresinde geçenlerin şunlar olduğu tespit edilmiştir:

Sûsî “...إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ...”/Şüphesiz ki, Biz ölüleri diriltiriz ve onların önden göndermiş olduklarını ve eserlerini yazarız...”³³ âyetinde varit olan “نَحْنُ نُحْيِي” ifadesinde peş peşe gelen “nûn/ن” harflerinden ilkinin ikincisine idğam ederek okur.³⁴ Benzer şekilde gelen “لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ”³⁵ kısmında da “nûn/ن” harflerini bir birine katarak idğam ile okur.³⁶

Sûsî “...إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ”/O’nun emri, bir şeyi murad ettiği zaman ancak ona Ol! Demesidir ki, o da hemen oluverir.”³⁷ âyetinde geçen “يَقُولَ لَهُ” kısmında art arda gelen “lâm/ل” harflerinden ilkinin ikincisine idğam ederek okur. Aynı şekilde gelen “جَعَلَ لَكُم”³⁸ ve “قِيلَ لَهُمْ”³⁹ kelimelerinde de “lâm/ل” harflerini bitiştirerek idğam ile okur.⁴⁰

Sûsî “...فَلَا يَحْزَنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ”/O halde onların sözleri sakın seni üzmesin. Kuşkusuz biz, onların gizlemekte olduklarını da, açığa vurduklarını da biliyoruz.”⁴¹ âyetinde varit olan “نَعْلَمُ مَا” lafzında peş peşe gelen “mîm/م” harflerini bir birine idğam ederek okur. Benzer şekilde gelen “أَنْطَعِمُ مَنْ”⁴² kısmında da “mîm/م” harflerini idğam ile okur.⁴³

Sûsî “...بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ”/Rabbimin beni bağışladığını ve beni kendilerine ikram edilen kullarından kıldığını.”⁴⁴ âyetinde varit olan “غَفَرَ لِي” terkinde art arda gelen “lâm/ل” ve “râ/ر” harflerini birbirine idğam ederek okur.⁴⁵

Sûsî “...وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ...”/Allah’ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarf ediniz, denildiğinde...”⁴⁶ âyetinde zikredilen “رَزَقَكُمُ” lafzında peş peşe gelen “kâf/ك” ve “kâf/ك” harflerini birbirine katarak idğam ile okur.⁴⁷ İdğam çeşitleri için verilen örneklerde adı geçmeyen kıraat imamları, söz konusu kelimeleri idğamsız olarak okurlar.

³¹ Yâsîn 36/13.

³² Dâni, *et-Teysîr*, 466-468; Dimyâtî, *İthâf*, 2/363-367; Paluvî, *Zübdetü’l-irfân*, 114-117; Muhammed Emin b. Abdullah Molla Efendi, *Umdetü’l-hullân fî izâhi zübdetü’l-irfân* (İstanbul: Asitane Yayınevi, ts.), 488-494.

³³ Yâsîn 36/12.

³⁴ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/30-35; Paluvî, *Zübdetü’l-irfân*, 114; Emin Efendi, *Umdetü’l-hullân*, 488.

³⁵ Yâsîn 36/75.

³⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 2/367; Paluvî, *Zübdetü’l-irfân*, 115.

³⁷ Yâsîn 36/82.

³⁸ Yâsîn 36/80.

³⁹ Yâsîn 36/45, 47.

⁴⁰ Dâni, *et-Teysîr*, 466-470; Dimyâtî, *İthâf*, 2/364-368; Emin Efendi, *Umdetü’l-hullân*, 489-493.

⁴¹ Yâsîn 36/76.

⁴² Yâsîn 36/47.

⁴³ Dimyâtî, *İthâf*, 2/365-367.

⁴⁴ Yâsîn 36/27.

⁴⁵ Dâni, *et-Teysîr*, 466-467; Dimyâtî, *İthâf*, 2/364-366; Paluvî, *Zübdetü’l-irfân*, 115-116.

⁴⁶ Yâsîn 36/47.

⁴⁷ Dâni, *et-Teysîr*, 466-468; Dimyâtî, *İthâf*, 2/363-367; Paluvî, *Zübdetü’l-irfân*, 114-117; Emin Efendi, *Umdetü’l-hullân*, 488-494.

2.1.3. İşmâm

Kelime olarak işmâm, “yüz çevirmek, başı dik yürümek ve bir şeyi koklatmak”⁴⁸ anlamına gelir. Istılahta ise “cezimli (sakin) bir harften sonra dudakları öne doğru yummak kaydıyla damme olan harekeye işaret etmeye denilir.”⁴⁹ Kulakları iyi işitmeyenlere, kelimenin sonunda ötre olduğunu göstermek için uygulanan işmâm’ın “harfin harfe, hareketin harekeye ve iskânın⁵⁰ hareke ile karışımından ortaya çıkması” suretiyle farklı usulleri bulunmaktadır.⁵¹ Mevzu bahis işmâm çeşitleri hususunda Kurra arasında ihtilaf edilmiştir.⁵² Bu bakımdan Yâsîn sûresinde iki çeşit işmâm meydana geldiği görülmüştür. İşmâm bulunan kelimeler ve Kurra’nın uygulaması şu şekildedir:

Harfin harfe karışımıyla yapılan işmâm: “Sâd/ص” harfinin “zây/ز” harfi mahreciyle olan karışımından⁵³ meydana gelen işmâm’ı Hamza’nın iki râvisi olan Halef ve Hallâd yapmaktadır. Ancak Hallâd, sadece kelimenin “elif lââm/ال” takısıyla gelmesi durumunda işmâm yaparken; Halef, her iki durumda da işmâm yapmaktadır. Örneğin, Halef “على صراطٍ/Dilesek ولَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ.”⁵⁴ ve “Doğru yol üzerindesin.”⁵⁵ âyetlerinde geçen “صِرَاطٍ” ve “الصِّرَاطِ” kelimelerindeki “sâd/ص” harfini “zây/ز” harfi mahreciyle karışık okur. Hallâd ise “الصِّرَاطِ” lafzında işmâm yaparak okur. Ayrıca bu kelimeleri işmâm yapmadan Kunbül ve Rüveys “sîn/س” harfiyle okurken; diğer kıraat imamları yazıldığı şekliyle herhangi bir değişiklik yapmadan okumaktadırlar.⁵⁶

Hareketin harekeye karışımıyla yapılan işmâm: Kisaî, Hişâm ve Rüveys “قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ”⁵⁷ âyetinde geçen “قِيلَ” lafzındaki “kâf/ق” harfinin hareketini kelimenin de aslında bulunan dammeye, ardından gelen “yâ/ي” harfini de “vâv/و” harfine doğru işaret ederek kelimenin asıl yapısını göstermek için işmâm ile okurlar. Diğer kıraat imamları ise bunu işmâm yapmadan okumuşlardır.⁵⁸

2.1.4. İmâle Beyne/Beyne

⁴⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'arab*, 12/325; Mekki b. Ebî Tâlib, *el-Keşf an vücûhi'l-kırââtî's-seb'*, nşr. Muhyiddin Ramazan (Beyrut: y.y., 1984), 1/122.

⁴⁹ Mekki b. Ebî Tâlib, *el-Keşf*, 1/122-123; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 7.

⁵⁰ İskân: Kıraatta hareketin zıddı manasında olup sakın kılma demektir. Yani tilavette bulunulan lafzın sonunu vakf yaparak harekeden uzat tutmak demektir. Bk. Kastallânî, *Letâifu'l-işârât*, 1/170; Nûruddîn Alî b. Muhammed b. Hasen ed-Dabbâ', *el-İdâe fî beyânî usûli'l-kırâe* (Mısır: Mektebetü'l-Ezheriyye, 1999), 45; İsmail Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okuma Kaideleri* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2012), 305.

⁵¹ Dimyâtî, *İthâf*, 1/378; İbnü'l-Cezerî, *et-Temhîd fî 'ilmi't-tecvîd*, Neşr. Ali Hüseyin el-Bevvâb (Riyad: y.y. 1985), 73; Kastallânî, *Letâifu'l-işârât*, 1/169-173; Dabbâ', *el-İdâe*, 45-50.

⁵² Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 17.

⁵³ Bu şekilde gelen harfe “sâd-ı müşem” de denilmiştir. Bk. Ebû Şâme, *İbrâzü'l-meânî min hirzi'l-emânî*, thk. İbrahim Atve (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 72; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/123; İbrahim Muhammed el-Cermî, *Mu'cemü ulûmi'l-Kur'ân* (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2001), 37; Karaçam, *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri*, 305.

⁵⁴ Yâsîn 36/4.

⁵⁵ Yâsîn 36/66.

⁵⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 2/366; Emin Efendi, *Umdetü'l-hullân*, 489.

⁵⁷ Yâsîn 36/26, 45, 47.

⁵⁸ Ebû Bekr Ahmed b. Musa b. el-Abbâs et-Temîmî b. Mücâhid, *Kitâbü's-seb'a fî'l-kırâât*, thk. Şevkî Dayf (Mısır: Dâru'l-Marife, 1980), 143; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/122-126; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 18.

Lügatte imâle, “meylettirmek, yöneltmek, bükmek ve eğmek”⁵⁹ gibi manalara gelir. Kıraat ilmi ıstılahında ise fefha olan harekeyi kesraya doğru meylettirmek (bükmek), “elif/ل” harfini de kimi yerde “yâ/ي” harfine doğru meylettirmek (eğmek) demektir.⁶⁰ Buna imâle denildiği gibi imâle-i kübrâ, badh ve idca’ da denilmiştir.⁶¹ Beyne-beyne de lügatte “iki konum ortası veya arası”⁶² manasında olup, kıraat ilminde ise fetha olan harekeyi kesraya doğru eğmek veya “elif/ل” harfini “yâ/ي” harfine doğru biraz meylettirmek (eğmek) demektir.⁶³ Kaynak eserlerde “beyne-beyne” tabiriyle birlikte taklîl, taldîf, imâle-i suğra, imâle-i muta-vassita ve beyne’l-lafzateyn şeklinde isimlerle de ele alınmıştır.⁶⁴ Araplarda günlük konuşma dilinde yaygın olarak fetha ve imâle iki lügat halinde kullanılmıştır. Fethanın, Hicaz’lılara; imâlenin de Temîm, Kays ve Esed kabilelerinden müteşekkil bulunan Ehl-i Necid’e ait olduğu belirtilmiştir.⁶⁵ Kıraat-1 aşere imamı Kur’an’ın birçok yerinde imâleyi icra etmişlerdir. Ancak kimi yerde ittifak ederlerken, bazısında ise ihtilaf halinde oldukları görülür.⁶⁶ Bu meydana konumuz bağlamında Yâsîn sûresinde uygulanan imâle ve beyne-beyne vecihleri şu şekildedir:

Sûrenin ilk âyetinde huruf-ı mukataadan müteşekkil bulunan “يَسِّنْ”,⁶⁷ kelimesindeki “yâ/ي” harfini Hamza, Kisaî, Ebû Bekir Şu’be, Halef ve Ravh imâle yaparak okurlarken; diğer imamlar imâle yapmadan okurlar.⁶⁸

Hamza, Halef ve İbn Zekvan “وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ/Onlara, şu şehir halkını misal getir: Hani onlara elçiler gelmişti.”⁶⁹ âyetinde geçen “جَاءَهَا” lafzını imâle ile okurlarken; diğer imamlar tahkik ile okurlar.⁷⁰

Ebû Amr, Kisaî ve Dûrî “لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ.../Ne güneş aya yetişip çarpabilir, ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Her biri, kendine ait bir yörünge de yüzer, gider...”⁷¹ âyetinde varit olan “النَّهَارَ” kelimesini imâle yaparak okudular. Bu kelimeyi Verş beyne-beyne (taklîl) ile okurken; diğer imamlar tahkik ile okurlar.⁷²

Hamza, Kisaî ve Halef “وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ/Onlar: Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit ne zaman gerçekleşecektir? derler.”⁷³ âyetinde bulunan “مَتَى” kelimesini imâle ile okudular. Verş bunu iki vecihle hem beyne-beyne hem de tahkik ile (hulûfle) okurken; diğer kıraat imamı herhangi bir değişiklik yapmadan okurlar.⁷⁴

⁵⁹ Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh fi'l-lügâ*, nşr. Ahmed Abdulgafûr Attâr (Mısır: y.y., 1898), 7/1821; Hüseyin b. Muhammed Ragıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Seyyid Geylânî (Beyrut: Dâru'l-Marife, 1961), 370; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'arab*, 12/450.

⁶⁰ Mekki b. Ebî Tâlib, *et-Tefsira fi'l-kirâati's-seb'*, 371; Süyûtî, *el-İtkân*, 1/248.

⁶¹ Dâni, *el-Feth ve'l-İmâle*, thk. Ebû Said Ömer b. Garâme (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2002), 14; Dimyâtî, *İthâf*, 1/247; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/30.

⁶² İbn Manzûr, *Lisânü'l-'arab*, 1/18.

⁶³ Dimyâtî, *İthâf*, 1/247.

⁶⁴ Mekki b. Ebî Tâlib, *el-Keşf*, 1/169; Dâni, *el-Feth ve'l-İmâle*, 14; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/30.

⁶⁵ Muhammed Salim b. Muhaysin, *el-Muktebes mine'l-lehecâti'l-'arabiyye ve'l-Kur'âniyye* (Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türas, 1978), 95; Ebû Şâme, *İbrâzü'l-meânî*, 204; Süyûtî, *el-İtkân*, 1/249.

⁶⁶ Dâni, *et-Teysîr*, 45.

⁶⁷ Yâsîn 36/1.

⁶⁸ Dimyâtî, *İthâf*, 1/19-20; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 115.

⁶⁹ Yâsîn 36/13; Yine sûrede benzer kalıpta gelen “جَاءَ” lafzını imamlar aynı usulle okudular. Bk. Yâsîn 36/20.

⁷⁰ Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 115.

⁷¹ Yâsîn 36/40.

⁷² Dimyâtî, *İthâf*, 2/365; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 115.

⁷³ Yâsîn 36/48.

⁷⁴ Emin Efendi, *Umdetü'l-hullân*, 489.

Hamza, Kisaî ve Halef “فَاسْتَبِقُوا الصِّرَاطَ فَإِنِّي يُبْصِرُونَ” (.../...O zaman doğru yolu bulmaya koşuşurlar, ama nasıl görecektiklerdi?”⁷⁵ âyetinde geçen “فَإِنِّي” kelimesini imâle yaparak okudular. Verş ve Dûrî bu kelimeyi, ilkinde tahkik ikincisinde beyne-beyne olmak üzere iki vecihle okurlarken; diğer imamlar tahkik ile okurlar.⁷⁶

Ebû Amr, Dûrî, Rüveys “لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ” (Bu), diri olanları uyar-mak ve kâfirlere de azap sözünün hak olması içindir.”⁷⁷ âyetinde bulunan “الْكَافِرِينَ” lafzını imâleli olarak; Verş, beyne-beyne ile okudu. diğer imamlar ise tahkik ile okurlar.⁷⁸

İbn Âmir’in birinci râvisi olan Hişam “...وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ”/Bu hayvanlarda onlar için nice faydalar ve içecekleri sütler vardır...”⁷⁹ âyetinde varit olan “مَشَارِبُ” kelimesini imâle ile okurken; diğer imamlar bunu tahkik ile okurlar.⁸⁰

Hamza, Kisaî ve Halef “بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ” (.../...Elbette kâdirdir. Ve O bihakkın bilen, yaratandır.”⁸¹ âyetinde geçen “بَلَىٰ” tabirini imâle ile okudular. Verş hem tahkik hem de bey-ne-beyne yaparak okurken; diğer kıraat imamları tahkik ile okurlar.⁸²

2.1.5. Nakil ve Sekte

Nakil ve sekte konusunu birlikte ele almamızın nedeni, kıraat imamlarının benzer ke-limelerde her iki hususu icra etmesindendir. Nakil, kelime olarak “sözü nakletmek” veya “bir mekândan başka bir mekâna taşımak”⁸³ demektir. Kıraat ilmi ıstılahında ise “hemzede bulu-nan harekenin kendisinden önce sâkin halde gelen harfe aktarılmasıdır.”⁸⁴ Sözlükte “ayır-mak, sözü kesmek, susmak” ya da “sönmek”⁸⁵ gibi manalara gelen sekte, ıstılahta ise nefes alma-dan ses akışını, vakf yapma sûresinden daha az bir zaman kesmeye denilir.⁸⁶ Sekte sadece vasl halinde yapılan bir durumdur.⁸⁷ Mushaflarda âyetlerin hangi kısmında sekte uygulan-a-caksa ya o kelimenin üzerine “sîn/س” rumuzu ya da kelimenin altına “sekte/سكته” ifadesi yazı-larak buna işaret edilmektedir. Nakil ve sekte konusunda kıraat-ı aşere imamları arasında ihti-laf söz konusudur. Bu meyanda Yâsîn sûresinde imamların uyguladığı nakil ve sekte örnekleri sırasıyla şu şekilde olmuştur:

Ebû Cafer “يَٰسِينَ/Yâ Sîn.”⁸⁸ âyetinde bulunan “yâ/ي” harfini sekte ile okur.

İbn Kesîr “وَالْقُرْآنَ/Hikmetli Kur’an’ın hakkı için.”⁸⁹ âyetinde geçen “وَالْقُرْآنَ”⁹⁰ ke-limesini nakille okur.

⁷⁵ Yâsîn 36/66.

⁷⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 2/365; Paluvî, *Zübdetü’l-irfân*, 115.

⁷⁷ Yâsîn 36/70.

⁷⁸ Dâni, *et-Teysîr*, 469; Dimyâtî, *İthâf*, 2/366; Emin Efendi, *Umdetü’l-hullân*, 489.

⁷⁹ Yâsîn 36/73.

⁸⁰ Dimyâtî, *İthâf*, 2/367.

⁸¹ Yâsîn 36/81.

⁸² Dimyâtî, *İthâf*, 2/366; Paluvî, *Zübdetü’l-irfân*, 115.

⁸³ Muhammed b. Abdürrezzak el-Hüseyni ez-Zebîdî, *Tâcü’l-arûs min cevâhiri’l-kâmus* (Beyrut: Dârul-Hidâye, 2001), 8/143; Paluvî, *Zübdetü’l-irfân*, 12.

⁸⁴ Dâni, *et-Teysîr*, 35; Paluvî, *Zübdetü’l-irfân*, 13.

⁸⁵ İsfahânî, *el-Müfredât*, 237; İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘arab*, 2/44.

⁸⁶ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/241.

⁸⁷ Temel, *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*, 118.

⁸⁸ Yâsîn 36/1.

⁸⁹ Yâsîn 36/2.

⁹⁰ İbn Kesîr, Sûrede başka bir âyette geçen bu kelimeyi benzer şekilde geçen kelimeyi aynı usulle nakil yaparak okumuştur. bk. Yâsîn 36/69.

2.1.8. Teshîl

Sözlükte “bir şeyi kolay kılmak, zorluk veren durumları kaldırmak”¹²¹ gibi anlamlara gelen teshîl, kıraat ilmi ıstılahında ise peş peşe gelen iki hemzeden ikincisinin farklı ses tonuyla okunarak hemzedeki zorluğun kolaylaştırılması demektir. Hemze-i müsehhele şeklinde de adlandırılan teshîl ifadesini, kıraat imamları üç kategoride değerlendirmişlerdir.¹²² Bunlar:

Hemzenin, “hâ/ه” harfi sesine benzetilerek elif ile “hemze/ء” arası bir ses tonuyla okunmasıdır. Yâsîn sûresinde bunun örneği iki yerde geçmektedir. Birincisi Ebû Amr, Ebû Cafer, Kâlûn, Verş ve Rüveys’in teshîl yaptığı “ءَأَنْذَرْتَهُمْ”¹²³ kelimesi; ikincisi ise İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Cafer, Kâlûn, Verş Rüveys ve Hişam’ın (hulüflü) teshîl ile okuduğu “ءَأَتَّخَذُ”¹²⁴ lafzıdır.¹²⁵

Hemzenin, “yâ/ي” harfi ile “hemze/ء” arası bir ses tonuyla telaffuz edilmesidir. Yâsîn sûresinde bunun örneği yalnızca bir yerde geçmektedir. Bu da İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Cafer (hulüflü), Kâlûn, Verş ve Rüveys’in teshîl vechi ile okuduğu “أَيْنُ ذُكِّرْتُمْ”¹²⁶ ifadesidir.

Hemzenin, “vâv/و” harfi ile “hemze/ء” arası bir ses tonuyla okunmasıdır. Yâsîn sûresinde bunun örneği iki yerde geçmektedir. Her iki örnekte hem teshîl hem de tahkik (hulüflü) ile Hamza ve Hallâd okumaktadır. Bunlar da “يَسْتَهْزِئُونَ” ve “مُتَكَبِّرُونَ”¹²⁷ kelimeleridir.¹²⁸

2.1.9. Sıla

Kelime olarak “bitiştirmek, eklemek, yetişmek, ulaşmak, geçmek”¹²⁹ gibi manalara gelen sıla, ıstılahta ise zamir olarak gelen cemi mimlerin vasl durumunda dammeli ve gizli bir “vâv/و” harfinin takdir edilerek okumasına denir.¹³⁰ Ayrıca “meddi sıla”¹³¹ adı da verilen bu uygulamaya ilaveten İbn Kesîr, müfred müzekker gaib zamirlerini de benzer usulle sıla ederek, yani öncesi sükûn üzere gelen zamirdeki “hâ/ه” harfinin dammeli olması halinde gizli bir “vâv/و” harfi; kesralı olarak geldiğinde de “yâ/ي” harfini takdir edip bir elif miktarı uzatarak okumuştur.¹³² Yâsîn sûresinde kıraat-ı aşere imamlarının sıla ile ilgili uygulamaları şu şekildedir;

İbn Kesîr, Ebû Cafer ve Kâlûn “Ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarmak için indirilmiştir./لَنْذَرْنَا قَوْمًا مَّا أَنْذَرُواهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ”¹³³ âyetinde bulunan “فَهُمْ، أَبَاؤُهُمْ” ifadelerindeki cemi mimlerine gizli bir “vâv/و” harfi takdir ederek sıla ile (uzatarak) okurlar.¹³⁴ Aynı şekilde söz konusu imamlar sûrede geçen “أَعْنَقَهُمْ، ”فَهُمْ، أَكْثَرَهُمْ، ”إِنْ أَنْتُمْ، مَّا أَنْتُمْ، ”إِلَيْكُمْ، ”لَهُمْ، ”تَنْذَرُهُمْ، ”عَلَيْهِمْ، ”فَهُمْ، ”فَأَعْسَيْنَاهُمْ، ”خَلْفَهُمْ، ”أَيُّدِيَهُمْ، ”فَهُمْ، ”إِلَيْهِمْ، ”أَنَّهُمْ، ”قَبْلَهُمْ، ”يَأْتِيهِمْ، ”فَإِذَا هُمْ، ”بِرَبِّكُمْ، ”شَفَاعَتُهُمْ، ”يَسْأَلُكُمْ، ”أَنْتُمْ، ”طَائِرُكُمْ، ”وَلَيَمَسَّنَّكُمْ، ”لَنْزِجَتَكُمْ، ”أَنْتُمْ، ”لَهُمْ، ”رَبُّهُمْ، ”بَاتِيهِمْ، ”لَعَلَّكُمْ، ”خَلْفَكُمْ، ”أَيُّدِيَكُمْ، ”وَلَا هُمْ، ”لَهُمْ، ”نُغْرِفُهُمْ، ”لَهُمْ، ”ذُرِّيَّتُهُمْ، ”فَإِذَا هُمْ، ”أَنْفُسُهُمْ، ”

¹²¹ Zebîdî, *Tâcu'l-arûs*, 14/234.

¹²² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/362-388.

¹²³ Yâsîn 36/10.

¹²⁴ Yâsîn 36/23.

¹²⁵ Dimyâtî, *İthâf*, 2/363-364; Emin Efendi, *Umdetü'l-hullân*, 488.

¹²⁶ Yâsîn 36/19.

¹²⁷ Yâsîn 36/30, 56.

¹²⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/361-388.

¹²⁹ İsfahânî, *el-Müfredât*, 525.

¹³⁰ Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 8; Temel, *Kıraat ve Tecvîd İstılahları*, 122.

¹³¹ Temel, *Kıraat ve Tecvîd İstılahları*, 122.

¹³² Dâni, *et-Teysîr*, 19, 28-29; Ayrıca bk. Dimyâtî, *İthâf*, 2/311; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 8.

¹³³ Yâsîn 36/6.

¹³⁴ Dâni, *et-Teysîr*, 466; Dimyâtî, *İthâf*, 2/364; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 115; Emin Efendi, *Umdetü'l-hullân*, 488.

“لَكُمْ، إِلَيْكُمْ، وَلَهُمْ، لَهُمْ، وَأَرْوَاجُهُمْ، هُمْ، كُنْتُمْ، رَبَّيْهُمْ، فَإِذَا هُمْ، فَإِذَا هُمْ، أَهْلُهُمْ، وَهُمْ، تَأْخُذُهُمْ، كُنْتُمْ، رَكُوبُهُمْ، لَهُمْ، فَهُمْ، لَهُمْ، مَكَانَتِهِمْ، لَمَسَخْنَاهُمْ، أَعْيَيْنَهُمْ، كُنْتُمْ، كُنْتُمْ، مِنْكُمْ، أَرْجُلُهُمْ، أَيُّدِيَهُمْ، أَفْوَاهُهُمْ، أَنْتُمْ، لَكُمْ، لَهُمْ، وَهُمْ، نَصْرُهُمْ، لَعَلَّهُمْ، وَلَهُمْ، يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا، إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مَا أَنْتُمْ إِلَّا، وَأَنْدَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ، عَلَيْهِمْ وَأَنْدَرْتَهُمْ، أَغْنَاهُمْ أَغْلَالًا، أَنْتُمْ إِلَّا، لَكُمْ أَنْفُقُوا، رَبَّيْهُمْ إِلَّا، أَنْتُمْ إِلَيْهِمْ،”¹³⁵ lafızlarını da sıla yaparak okurlar. Verş ise bu örneklerden yalnızca “أَنْتُمْ إِلَّا، لَكُمْ أَنْفُقُوا” ve “رَبَّيْهُمْ إِلَّا، أَنْتُمْ إِلَيْهِمْ”¹³⁶ kelimelerindeki cemi mimlerinden sonra hemze geldiği için beş med uzatarak sıla ile okur.¹³⁷

İbn Kesîr “لَيْسَ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ”¹³⁸ âyetinde geçen “فَبَشِّرْهُ” kelimesindeki zamirin önüne gizli bir “vav/و” harfi takdir ederek sıla ile okumuştur. Ayrıca sûrede varit olan “أَحْصَيْنَاهُ”، “وَالْيَاقِينُ”، “فَمَنْتُهُ”، “قَدَرْنَاهُ”، “نَنْكَسُهُ نَعْمَرُهُ”، “خَلَقْنَاهُ”، “مِنْهُ” ve “وَالْيَاقِينُ”¹³⁹ terkîp ifadelerini de sıla ile okumaktadır.¹⁴⁰

2.1.10. İbdâl

Lügatte “takas etmek, bir şeyi başka bir şeyin yerine bırakmak ve değiştirmek”¹⁴¹ gibi manalara gelen ibdâl, Arap dilinde “telaffuzun kolaylaştırılması veya harfte bulunan ağırlığın giderilmesi gayesiyle harfin başka bir harfe dönüştürülmesi”¹⁴² demektir. Kıraat ilmi ıstılahında ise “sakin hemzenin, öncesinde geçen harfin harekesinin cinsinden bir harfi medde çevirmektir (değiştirmektir). Şayet hareke damme olarak gelirse, hemze “vâv/و” harfine, kesra şeklinde olursa “yâ/ي” harfine, fetha ise “elif/ا” harfine çevrilir.¹⁴³ Diğer konularda olduğu gibi bunda da kıraat imamları ihtilaf etmişlerdir. Bu meyanda hem vasl hem de vakf¹⁴⁴ durumunda Verş,¹⁴⁵ Sûsî ve Ebû Cafer ibdâl vechini tercih etmektedir.¹⁴⁶ Hamza ise yalnızca vakf halinde ibdâl vechini tercihte bulunmaktadır.¹⁴⁷ Yâsîn sûresinde kıraat-ı aşere imamlarının sıla ile ilgili uygulamaları ise şu şekildedir;

Hamza, Ebû Cafer, Verş ve Sûsî “لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ”¹⁴⁸ Andolsun ki, onların birçoğları üzerine o söz (o azap emri) hak olmuştur. Artık onlar iman etmezler.”¹⁴⁹ âyetinde geçen “يُؤْمِنُونَ” lafzını ibdâl ile okudular. Ayrıca sûrede âyet sonlarında benzer kalıplarla gelen “يُؤْمِنُونَ”، “يَأْكُلُونَ”، “تَأْتِيهِمْ” ve “تَأْخُذُهُمْ”¹⁴⁹ kelimelerini de aynı şekilde ibdâl ederek; diğer kıraat imamları ise bunlarda herhangi bir değişiklik yapmadan tahkik ile okurlar.¹⁵⁰

¹³⁵ Yâsîn 36/7-10, 13-16, 18-19, 21, 23, 25, 29-31, 36-37, 41-43, 45-51, 53-54, 56-57, 60, 62-67, 71-75, 80.

¹³⁶ Yâsîn 36/7, 10, 21, 31, 46-47.

¹³⁷ Detaylı bilgi için bk. Dâni, *et-Teysîr*, 466-470; Dimyâtî, *İthâf*, 2/364-368; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 114-118.

¹³⁸ Yâsîn 36/11.

¹³⁹ Yâsîn 36/12, 22, 33, 35, 39, 68, 77, 80, 83.

¹⁴⁰ Dimyâtî, *İthâf*, 2/364-368; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 114-118.

¹⁴¹ İsfahânî, *el-Müfredât*, 39.

¹⁴² İbn Muhaysin, *el-İrşâdâtü'l-celiyye*, 511; Cürcânî, *Kitâbü't-ta'rifât*, 5.

¹⁴³ Süyûtî, *el-İtkân*, 1/209.

¹⁴⁴ Vakf ve vasl terimleri için bk. Koyuncu, *Teoriden Pratiğe Vakf ve İbtidâ* (İstanbul: Hacıveysizade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2022), 56, 58.

¹⁴⁵ Verş için ibdâl kaidesi: Fiil-i mazî müfred müzekker kelimenin ilk harfi yani mehmûzü'l-fâ (kök halinde iken fiilin ilk harfi) hemze ise; bunlardan türeyen kelimelerde Verş ibdâl ile okur. Bk. Koyuncu, *Aşere Kaideleri*, 76.

¹⁴⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/391-395.

¹⁴⁷ İbn Ebî Meryem, *el-Mûdah*, 1/240.

¹⁴⁸ Yâsîn 36/7.

¹⁴⁹ Yâsîn 36/10, 33, 46, 49.

¹⁵⁰ Dâni, *et-Teysîr*, 466-470; Dimyâtî, *İthâf*, 2/364-368; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 114-118.

Ebû Cafer, Verş ve Sûsî ".../...Ne zaman kendilerine bir peygamber gelse mutlaka onu alaya alırlardı."¹⁵¹ âyetinde bulunan "يَأْتِيهِمْ" lafzını ibdâl ile okudular. Yine "يَأْتِيهِمْ"¹⁵² kelimesini de aynı şekilde ibdâl ile okudular.¹⁵³

Yalnızca Ebû Cafer "وَأِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيحَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقِذُونَ/Dilesek onları suda boğarız. O zaman ne onların imdadına koşan olur, ne de onlar kurtarılırlar."¹⁵⁴ âyetinde varit olan "نَشَأْ" tabirindeki hemzenin kelime sonunda gelmesiyle ibdâl; diğer kıraat imamları bunu tahkikle okudular.¹⁵⁵

2.1.11. İhfâ

Sözlükte "görünmemek, gizli olmak, kapatmak, örtmek"¹⁵⁶ gibi manalara gelen ihfâ, kıraat ilmi ıstılahında "tenvin veya sakin nûn'u şedde yapmaksızın ve günne sesini de muhafaza ederek idğam ile izhâr arası bir ses tonuyla okumak" demektir.¹⁵⁷ Tenvin ya da sakin "nûn/ن"dan sonra "ك, ف, ق, ض, ص, ظ, ط, ش, س, ز, ج, ذ, د, ث, ت" harflerinden biri gelmesi durumunda genizden bir ses çıkartmakla ihfâ yapılır. Burada sayılan harflere ilaveten Ebû Cafer, "hâ/خ" ve "gayn/غ" harflerini de ihfâ harfleri arasında saymıştır. Bunun da örneği Yâsîn sûresinde yalnızca bir yerde "وَمِنْ خَلْفِهِمْ"¹⁵⁸ şeklinde geçmektedir. Diğer kıraat imamları bütün ihfâ harflerinde ittifak halindeyken söz konusu iki harfte Ebû Cafer ile ihtilaf ettikleri görülmüştür.¹⁵⁹

Buraya kadar ele alınan konular dışında da usûl farklılıkları bulunmaktadır. Ancak kıraat imamlarının ittifak halinde bulundukları yerler dışında konu bağlamında sadece ihtilafın söz konusu olduğu hususlar ele alınmıştır. Ayrıca verilen usûl farklılıklarında manaya etki eden kıraatler oluşmadığı için anlam üzerindeki etkilerinden söz edilmeden yalnızca okuyuş çeşitlerine değinilmiştir. Şimdi de ferşî farklılıklar ve bunlar sonucunda ortaya çıkan anlam değişiklikleri Yâsîn sûresi bağlamında örneklerle birlikte incelenecektir.

2.2. Sûrede Geçen Ferşî Farklılıklar ve Manaya Etkisi

Konuya geçmeden önce "ferş" ile ilgili kısa bir bilgi vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Lügat olarak ferş, "bir şeyi yaymak, dizmek, döşemek ve sermek"¹⁶⁰ anlamlarına gelir. Kıraat ıstılahında ise, "belirli bir kaideye bağlı olmaksızın, rivayete dayalı olarak, âyetlerdeki bazı lafızların irab, harf, hareke ve fiillerde bulunan yapısal değişikliklerin tahlil edilmesi" demektir.¹⁶¹ "Küllî kaidelerden olmayıp cüzî kaidelerden oluşan ve surelerde dağınık olması sebebiyle "ferş" denilen söz konusu kelime farklılıkları, kıraate dair telif edilen eserlerde Bakara'dan Nâs'a kadar sûre sûre ele alınmıştır."¹⁶²

¹⁵¹ Yâsîn 36/30.

¹⁵² Yâsîn 36/35.

¹⁵³ Dimyâtî, *İthâf*, 2/364-368.

¹⁵⁴ Yâsîn 36/43.

¹⁵⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/390-391; Temel, *Kıraat ve Tecvîd İstılahları*, 67.

¹⁵⁶ Cermî, *Mu'cemü ulûmi'l-Kur'ân*, 16; Ğanım Kaddurî Hamed, *Dirâsâtü's-savtiyye inde ulemâi't-tecvîd* (Bağdat: Matbaatü'l-Hulüd, 1986), 511.

¹⁵⁷ Dâni, *et-Teyisr*, 117.

¹⁵⁸ Yâsîn 36/9.

¹⁵⁹ Dâni, *et-Teyisr*, 466; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/325.

¹⁶⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-arab*, 11/155.

¹⁶¹ Feyizli, *Kıraat-ı Aşere*, 17.

¹⁶² Koyuncu, *Aşere Kaideleri*, 119.

Diğer yandan ferşî farklılıklar, genel itibariyle manaya etki etmekte olup,¹⁶³ âyetlerin mesajına uygun bir şekilde mana zenginliği ve görüş çeşitliliğini oluşturmaktadır. Hemen her sûrede bulunan ferşî farklılıklarda kıraat-ı aşere imamaları arasında ihtilaf söz konusuyken, bazı sûrelerde usûl ve ferş yönünden ittifakın sağlandığı görülmektedir. Bu meyanda Yâsîn sûresinde geçen ferşî farklılıklar verilirken anlam üzerinde etkisinin olup olmadığı incelenecektir.

Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Cafer, Yakub ve Ebû Bekir Şu‘be “تَنْزِيلُ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ (Bu Kur’an) üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.”¹⁶⁴ âyetinde geçen “تَنْزِيلُ” lafzını hazfe gitmiş mübtedanın haberi olarak kabul edip, “تَنْزِيلُ” şeklinde damme ile okudular. Diğer kıraat imamaları ise bunu mefulü mutlak konumunda gördüklerinden dolayı fetha ile okumaktadırlar.¹⁶⁵ Her iki okuyuş vechi göz önünde bulundurularak âyetin siyak ve sibakına göre şu manalar ortaya çıkmaktadır;

“Şüphe yok ki, doğru yol üzerindesin, yani kuvvetli ve çok merhametli Yüce Allah’ın indirdiği yol üzerindesin.”

“Kur’an, çok merhametli ve çok güçlü olan Yüce Allah’ın indirdiği Kitaptır.”

“Kur’an, çok merhametli ve çok güçlü olan Yüce Allah katından indirilmiştir.”

“Çok merhametli ve çok güçlü olan Yüce Allah’ın bu Kur’an’ı inzal etmesi, onunla mahlûkatı uyarman içindir.”¹⁶⁶ Burada okuyuş farklılıkları ile ortaya çıkan manaların hepsi farklı gibi görülseler de temelde aynı anlamı ifade eden yorum zenginliğidir.

Hamza, Kisâi, Halef ve Hafs “وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ/Onların önlerine bir set, arkalarına bir set yaptık; böylece onları öylesine perdeleyip kuşattık ki artık hiçbir şey göremezler.”¹⁶⁷ âyetinde varit olan “سَدًّا” ifadesindeki “sîn/س” harfini fetha ile okurlar. Diğer kıraat imamaları ise bunu damme ile “سُدًّا” şeklinde okumaktadırlar.¹⁶⁸ Her iki kıraat vechi de benzer anlamda kullanılmakta olup “iki şey arasında set, bariyer”¹⁶⁹ ve “engel” manasını ihtiva etmektedir. Ayrıca “سُدًّا” tabirinin “ismi meful anlamında olup Allah’ın yarattığı her şey için kullanıldığı ve “سَدًّا” ifadesinin ise mastar olarak, insanların oluşturdukları engel” için kullanıldığı söylenmiştir. Ancak mevzu bahis okuyuş çeşitlerinin her ikisinde de faili mutlak Yüce Allah olup mecazi olarak kullanılmıştır. Ayrıca “beşerin önünde engel teşkil eden şeylere sedd; gözünde bulunan engel ve perde için ise südd” tabirlerinin kullanıldığı belirtilmiştir.¹⁷⁰

Ebû Bekir Şu‘be “إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ.../İşte o zaman biz, onlara iki elçi göndermiştik. Onları yalanladılar. Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik...”¹⁷¹ âyetinde geçen “فَعَزَّزْنَا” lafzındaki birinci “zây/ز” harfini tahfif ile yani şeddesiz olarak “فَعَزَّزْنَا” şeklin-

¹⁶³ Mehmet Keleş, “Kıraat İhtilaflarının Fıkhi Konulara Etkisi Üzerine bir Değerlendirme”, *Ağrı İslami İlimler Dergisi AGİİD*, 7/12 (Temmuz 2023), 45-65.

¹⁶⁴ Yâsîn 36/5.

¹⁶⁵ Dâni, *et-Teyisr*, 465; Ayrıca bk. İbn Atiyye, *el-Muharrarü’l-vecîz*, 13/187.

¹⁶⁶ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 7/230; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/642; Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Fethu’l-kadîr el-câmi’ beyne fenneyi’r-rivâye ve’l-dirâye min ilmi’t-tefsîr* (Kahire: Dâru’l-Hadis, 2007), 4/413.

¹⁶⁷ Yâsîn 36/9.

¹⁶⁸ Dâni, *et-Teyisr*, 466; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/642.

¹⁶⁹ Ebû Zür‘a Abdurrahman b. Muhammed b. Zencele, *Hüccetü’l-kırâât*, thk. Said Afgânî (Beyrut: Dâru’r-Risâle, 1997), 596-597.

¹⁷⁰ Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 7/235; Abdurrahman Çetin, *Kırâatların Tefsire Etkisi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012), 301.

¹⁷¹ Yâsîn 36/14.

de; diğer kıraat imamları ise bunu herhangi bir değişiklik yapmadan okudular.¹⁷² Buradaki kıraat farklılığının anlamı kuvvetlendirmesi veya pekiştirmesi¹⁷³ dışında manaya herhangi bir etkisi söz konusu değildir.

Ebû Cafer “...ذُكِرْتُمْ.../Elçiler şöyle cevap verdi: Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir. Size nasihat ediliyorsa bu uğursuzluk mudur?...”¹⁷⁴ âyetindeki “ذُكِرْتُمْ” kelimesinde geçen “kâf/ك” harfini şeddesiz olarak “ذُكِرْتُمْ” diye okudu. Diğer kıraat imamları ise bunu şedde yapmaksızın okudular. Bunun ise şeddeli okuyuşa göre vurguyu azaltarak anlam üzerinde az da olsa etki ettiği görülmektedir.¹⁷⁵

Hamza, Yakub ve Halef vakf ve vasl halinde; “وَمَا لِي لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ/Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecekmişim! Hâlbuki hepiniz O'na döndürüleceksiniz. Oysa siz de yalnızca O'na döndürüleceksiniz.”¹⁷⁶ âyetindeki “وَمَا لِي” ifadesini “yâ/ي” harfini sükûn üzere “وَمَا لِي” vechi ile harfi med yaparak; manaya etki etmeyen bu kıraat vechini diğer imamlar ise “وَمَا لِي” şekliyle okumaktadırlar. Yine bu âyette geçen “تُرْجَعُونَ” lafzını Yakub “tâ/ت” harfini fetha “cîm/ج” harfini de kesra ile “تُرْجَعُونَ” diye malum kalıpla okurken; diğer kıraat imamları ise bunu meçhul ifade kipiyle okumaktadırlar. Malum kıraat vechine göre mana: “...Siz de ona döneceksiniz.” şeklinde olmaktadır.¹⁷⁷ Yine sûrede benzer şekilde geçen “تُرْجَعُونَ”¹⁷⁸ kelimesini Yakub, aynı şekilde okumaktadır.

Ebû Cafer “...إِنْ يُرَدَّنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُون/O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların (putların) şefaati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtarmazlar.”¹⁷⁹ âyetinde varit olan “يُرَدَّنِ” kelimesini vasl durumunda fethalı “yâ/ي” harfi ile “يُرَدَّنِ” şeklinde; vakf halinde ise Yakub ile birlikte “yâ/ي” harfini sükûn üzere “يُرَدَّنِ” diye okudular. Diğer kıraat imamları da bunu “yâ/ي” harfi olmadan okudular. Ayrıca Yakub, bu âyette geçen “يُنْقِذُون” ifadesini hem vakfen hem de vaslen “yâ/ي” harfinin sükûnu ile okurken; diğer kıraat imamları ise bunu “يُرَدَّنِ” şekliyle okudular.¹⁸⁰ Bu âyette geçen kıraat vecihlerinin anlama etkisi bulunmamaktadır.

Nâfi ve Ebû Amr “إِذَا لَفِيَ ضَلَالٍ مُّبِينٍ/Muhakkak ki, ben o vakit apaçık bir sapıklıkta bulunmuş olurum.” ve “أَمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُون/Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin.”¹⁸¹ âyetlerinde varit olan “إِنِّي” tabirini fethalı “yâ/ي” harfi ile “إِنِّي” diye okurlar. Ebû Cafer de ilk âyette aynı kıraat vechini tercih etmektedir. Ayrıca ikinci âyette bulunan “فَاسْمِعُون” lafzını Yakub, “yâ/ي” harfini sükûn üzere “فَاسْمِعُونِ” diye okurken; diğer kıraat imamları her iki kelimeyi de tahkik ile okumaktadırlar.¹⁸² Bu kıraat farklılıklarına göre anlam üzerinde değişiklik gerçekleşmemektedir.

Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Halef, Yakub ve İsa b. Verdân “وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا /Onların hepsi toplanıp, sadece bizim huzurumuza getirilmişlerdir.”¹⁸³ âyetinde geçen “لَمَّا” edatındaki “mîm/م” harfini şeddesiz olarak “لَمَّا” şeklinde; diğer kıraat imamları ise bunu

¹⁷² Paluvî, Zübdetü'l-irfân, 115.

¹⁷³ İbn Zencele, Hüccetü'l-kirâât, 597.

¹⁷⁴ Yâsîn 36/19.

¹⁷⁵ Dimyâtî, İthâf, 2/363; Emin Efendi, Umdetü'l-hullân, 488.

¹⁷⁶ Yâsîn 36/22.

¹⁷⁷ Dimyâtî, İthâf, 2/363; Paluvî, Zübdetü'l-irfân, 114.

¹⁷⁸ Yâsîn 36/81.

¹⁷⁹ Yâsîn 36/23.

¹⁸⁰ Dimyâtî, İthâf, 2/364; Emin Efendi, Umdetü'l-hullân, 489.

¹⁸¹ Yâsîn 36/24-25.

¹⁸² Dimyâtî, İthâf, 2/364; Paluvî, Zübdetü'l-irfân, 115.

¹⁸³ Yâsîn 36/32.

şeddeli haliyle okumaktadırlar.¹⁸⁴ Her iki vecih de mana olarak benzerlik göstermekle birlikte şeddeli okunan kıraat, vurgulu (ancak ve ancak anlamında) olması hasebiyle farklılık arz etmektedir.¹⁸⁵

Nâfi ve Ebû Cafer “...وَأَيُّ لَّهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ...”¹⁸⁶ âyetinde bulunan “الْمَيْتَةُ” lafzındaki “ye/ي” harfini şeddeli ve kesra ile “الْمَيْتَةُ” diye okurlarken; diğer imamlar bunu “الْمَيْتَةُ” diye okudular.¹⁸⁷ Her iki okuyuş da aynı anlamı vermektedir.

İbn Kesîr, Hamza, Kisaî, İbn Zekvân ve Ebû Bekir Şu‘be “...وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ”¹⁸⁸ âyetinde varit olan “الْعُيُونِ” kelimesindeki “ayn/ع” harfini kesra ile “الْعُيُونِ” şeklinde okurlarken; diğer kıraat imamı ise “الْعُيُونِ” haliyle okudular.¹⁸⁹ Burada anlam yönünden bir farklılık görülmemektedir.

Hamza, Kisaî ve Halef “...لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ...”¹⁹⁰ Ta ki, onların meyvelerinden ve elleriyle bunlardan imal ettiklerinden yesinler.../” âyetinde geçen “ثَمَرِهِ” lafzını “sâ/ث” ve “mîm/م” harflerinin dammesiyle “ثَمَرِهِ” diye okurlarken; diğer imamlar bunu “ثَمَرِهِ” şekliyle okumaktadırlar. Yine aynı âyette bulunan “عَمِلَتْهُ” ifadesini Hamza, Kisaî, Halef ve Ebû Bekir Şu‘be “hâ/ه” harfi olmaksızın “عَمِلَتْ” şeklinde okudular. Diğer kıraat imamı kelimeye bulunan “hâ/ه” harfini uzatmadan okurlarken; yalnızca İbn Kesîr bunu uzatarak sâ ile okumaktadır.¹⁹¹ Bu kıraat vecihlerine göre manada benzerlik bulunduğundan herhangi bir değişiklik oluşmamaktadır.¹⁹²

Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr ve Ravh “...وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ...”¹⁹³ Ay için de bir takım menziller tâyin ettik.../” âyetinde geçen “وَالْقَمَرَ” ifadesindeki “râ/ر” harfini damme ile “وَالْقَمَرَ” şeklinde mübteda konumunda okurlar. Mana açısından ciddi bir fark görülmeyen bu kıraat vechini diğer kıraat imamı metinde olduğu üzere meful konumunda okumaktadırlar.¹⁹⁴

İbn Kesîr, Ebû Amr, Âsım, Hamza, Kisaî ve Halef “...وَأَيُّ لَّهُمُ آتَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ/Onların zürriyetlerini dopdolu bir gemide taşımamız da onlar için büyük bir ibrettir.”¹⁹⁵ âyetinde geçen “ذُرِّيَّتَهُمْ” kelimesini herhangi bir değişiklik yapmadan okurken; diğer kıraat imamı bunu “ye/ي” harfinden sonra elif getirip “tâ/ت” harfini de kesralı olarak “ذُرِّيَّتَهُمْ” diye okumaktadırlar.¹⁹⁶

Kıraat imamı “...مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ/Onlar, birbirleriyle çekişip dururlarken kendilerini yakalayacak olan bir sayhadan başkasını gözetmezler.”¹⁹⁷ âyetinde varit olan “يَخِصِّمُونَ” lafzını şu vecihlerle okurlar:

Âsım, Kisaî, Yakub, Halef ve İbn Zekvan “ye/ي” harfini fetha, “hâ/خ” harfini kesra, “sâd/ص” harfini kesra ve şeddeli olarak “يَخِصِّمُونَ” şeklinde okurlar.

¹⁸⁴ Dâni, *et-Teyisr*, 465; Dimyâtî, *İthâf*, 2/364.

¹⁸⁵ İbn Zencele, *Hüccetü'l-kirâât*, 597.

¹⁸⁶ Yâsîn 36/33.

¹⁸⁷ Dâni, *et-Teyisr*, 465.

¹⁸⁸ Yâsîn 36/34.

¹⁸⁹ Dimyâtî, *İthâf*, 2/365; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 115.

¹⁹⁰ Yâsîn 36/35.

¹⁹¹ Dâni, *et-Teyisr*, 466; Dimyâtî, *İthâf*, 2/365; Emin Efendi, *Umdetü'l-hullân*, 489.

¹⁹² İbn Zencele, *Hüccetü'l-kirâât*, 598.

¹⁹³ Yâsîn 36/39.

¹⁹⁴ Dâni, *et-Teyisr*, 467; Dimyâtî, *İthâf*, 2/365.

¹⁹⁵ Yâsîn 36/41.

¹⁹⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 2/365.

¹⁹⁷ Yâsîn 36/49.

İbn Kesîr, Verş ve Hişâm “ye/ي” ve “hâ/خ” harflerini fetha, “sâd/ص” harfini de kesra ve şeddeli olarak “يَخْصِمُونَ” diye okurlar.

Ebû Amr ve Kâlûn “yâ/ي” harfini fetha, “sâd/ص” harfini kesra ve şedde, “hâ/خ” harfini de fetha ve ihtilâs ile “يَخْصِمُونَ” şeklinde okurlar.

Hamza “ye/ي” harfini fetha, “hâ/خ” harfini sükûn, “sâd/ص” harfini de şeddesiz ve kesralı olarak “يَخْصِمُونَ” diye okur. Bu kıraate göre mana; “(onlar) birbirleriyle davalашırken” şeklinde olur. Bu kelimenin diğer vecihleri ise aynı anlamda kullanılmaktadır.¹⁹⁸

Ebû Cafer “ye/ي” harfini fetha, “hâ/خ” harfini sükûn, “sâd/ص” harfini de şeddeli ve kesralı olarak “يَخْصِمُونَ” şeklinde okur.¹⁹⁹

Ebû Cafer “ye/ي” harfini fetha, “hâ/خ” harfini sükûn, “sâd/ص” harfini de şeddesiz ve kesralı olarak “يَخْصِمُونَ” diye okur. Bu kıraate göre mana; “(onlar) birbirleriyle davalashırken” şeklinde olur. Bu kelimenin diğer vecihleri ise aynı anlamda kullanılmaktadır.¹⁹⁸

Hamza, Kisaî ve Halef “ye/ي” harfini fetha, “hâ/خ” harfini sükûn, “sâd/ص” harfini de şeddeli ve kesralı olarak “يَخْصِمُونَ” şeklinde okur.¹⁹⁹

Yine aynı âyette geçen “مُتَكُونٌ” tabirini Ebû Cafer, “kâf/ك” harfini damme ile ve “hemze/ء” olmaksızın “مُتَكُونٌ” şeklinde; Hamza da bu vechi tercih etmekle birlikte; teshîl ve ibdâl olarak “مُتَكُونٌ” ve “مُتَكُونٌ” kalıbında diğer iki vechi de tercih etmektedir.²⁰³ Bu kıraat çeşitlerinden birincisi tekil ve çoğul olarak aynı anlamı ifade etmek üzere “gölge/gölgeler” diye gelirken; ikincisi ifade çeşitliliği olarak gelmekte ve manaya olumsuz bir etkisi bulunmamaktadır.²⁰⁴

Nâfi, Âsım ve Ebû Cafer “ye/ي” harfini fetha, “hâ/خ” harfini sükûn, “sâd/ص” harfini de şeddeli ve kesralı olarak “يَخْصِمُونَ” şeklinde okur.¹⁹⁹

Âsım ve Hamza “ye/ي” harfini fetha, “hâ/خ” harfini sükûn, “sâd/ص” harfini de şeddesiz ve kesralı olarak “يَخْصِمُونَ” diye okur. Bu kıraate göre mana; “(onlar) birbirleriyle davalashırken” şeklinde olur. Bu kelimenin diğer vecihleri ise aynı anlamda kullanılmaktadır.¹⁹⁸

¹⁹⁸ Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 8/35-36.

¹⁹⁹ Dâni, *et-Teysîr*, 467; Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 115.

²⁰⁰ Yâsîn 36/55.

²⁰¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/354; Emin Efendi, *Umdetü'l-hullân*, 489.

²⁰² Yâsîn 36/56.

²⁰³ Paluvî, *Zübdetü'l-irfân*, 115.

²⁰⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/355; Dimyâtî, *İthâf*, 1/468.

²⁰⁵ Yâsîn 36/62.

²⁰⁶ Dâni, *et-Teysîr*, 467; Dimyâtî, *İthâf*, 2/366.

²⁰⁷ Yâsîn 36/68.

lar. Yine âyetten geçen “يَعْقُلُونَ” ifadesini ise Nâfi, Ebû Cafer, Yakub ve İbn Zekvân “tâ/ت” harfi ile “تَعْقُلُونَ” diye okurlarken; diğer imamlar bunu “يَعْقُلُونَ” şekliyle okumaktadırlar.²⁰⁸ Buna göre âyet muhatap kipiyle okunduğunda mana şu şekilde gelmektedir: “Kime uzun ömür verirsek biz onu yaratılış itibariyle tersine döndürürüz. Hiç düşünmez misiniz?”²⁰⁹

Nâfi, İbn Âmir, Ebû Cafer ve Yakub “لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ”(Bu), *diri olanları uyarmak ve kâfirlere de azap sözünün hak olması içindir.*²¹⁰ âyetinde geçen “لِيُنْذِرَ” kelimesini “tâ/ت” harfi ile “لِنُنْذِرَ” şeklinde; diğer kıraat imamı ise bunu değişiklik yapmadan “لِيُنْذِرَ” diye okudular.²¹¹ Birinci okuyuşa göre Kur’an veya Hz. Peygamberin “yaşayan herkesi” uyarması anlamında gâib kipiyle haber verilirken; ikinci okuyuşa göre muhatap kipiyle Hz. Peygambere hitaben “yaşayan herkesin uyarılması” telkin edilmektedir.²¹²

Nâfi “...فَلَا يَخْزُكَ قَوْلُهُمْ...”²¹³ âyetinde varit olan “يَخْزُكَ” lafzını “yâ/ي” harfini damme, “zây/ز” harfini de kesralı olarak “يَخْزُكَ” vechiyle; diğer imamlar ise bunu “يَخْزُكَ” diye okudular.²¹⁴

Rüveys “...أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ...”²¹⁵ âyetinde geçen “بِقَادِرٍ” kelimesini “yâ/ي” harfini fetha, “kâf/ق” harfini sükûn ve harfi med olan elifi de hafz ederek “يَقْدِرُ” şeklinde; diğer imamlar ise kelimeyi değiştirmeden “بِقَادِرٍ” diye okudular.²¹⁶ Söz konusu kelime, Rüveys’e göre fiili muzari kalıbında okunduğunda “(Allah) güç getirir” anlamında iken; diğer imamlara göre ise ism-i fail olarak “(Allah) güç getirendir” demektir. Aslında her iki okuyuş vechinde de benzerlik olduğu için burada sadece ifade çeşitliliği oluşmaktadır.²¹⁷ Bunun da manaya olumsuz bir etkisi yoktur.

Sonuç

Yâsîn sûresi seksen üç âyetten müteşekkil olarak Mekke’de nazil olmuştur. İsmini ilk âyetten geçen huruf-ı mukataadan oluşan “يس” tabirinden aldığı ifade edilen sûre; “Kalbü’l-Kur’an”, “Azîme”, “Müimme”, Müdafî-i Kâdiye veya Habîb-i Neccâr şeklinde de adlandırılmıştır. Sûrede genel olarak tevhid, nübüvvet, ahiret, ilahi kanunlardaki harikulade yaratılış, nizam ve insicamdaki mükemmellik, geçmiş kavimlerin ibretlik durumları ve iman ile küfür arasındaki mücadele konularının ele alındığı göze çapmaktadır.

Kıraat-ı aşere bağlamında Yâsîn sûresinde imamların okuyuşları usûl farklılıkları ve ferî ihtilaflar olarak iki kategoride ele alınmıştır. Usûl farklılıklarında geçen bütün konular yerine, sadece imamların ihtilaf ettikleri konulara yer verilmiştir. Bunlar da sırasıyla “Med Miktarları”, “İdğam Çeşitleri”, “İşmâm”, “İmâle Beyne/Beyne”, “Nakil ve Sekte”, “İskân ve İhtilâs”, “Terkik ve Tağlîz (Tefhîm)”, “Teshîl”, “Sıla”, “İbdâl”, “İhfâ” konularıdır. İfade edilen bu usûl farklılıklarının şifahî ihtilaflar olmaları hasebiyle de manaya etkilerinin bulunmadığı saptanmıştır. Usûl konularına verilen “وَمِنْ خَلْفِهِمْ” örneğinde de belirtildiği üzere bütün kıraat imamıların sakın “nûn/ن” harfinden sonra gelen “hâ/خ” harfini izhâr ile Ebû Cafer ise

²⁰⁸ Dimyâtî, *İthâf*, 2/366; Emin Efendi, *Umdetü’l-hullân*, 489.

²⁰⁹ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, 8/45-65.

²¹⁰ Yâsîn 36/70.

²¹¹ Dâni, *et-Teyisr*, 468; Dimyâtî, *İthâf*, 2/366.

²¹² Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 7/245-260; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/663.

²¹³ Yâsîn 36/76.

²¹⁴ Dimyâtî, *İthâf*, 2/366; Paluvî, *Zübdetü’l-irfân*, 114.

²¹⁵ Yâsîn 36/81.

²¹⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 2/367; Emin Efendi, *Umdetü’l-hullân*, 490.

²¹⁷ Kurtubî, *el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, 8/70-73.

bunu ihfâ ederek okuduğu ve usûl konularındaki diğer ihtilafların da bu örnekte müşahede edildiği gibi şifahî olarak gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.

Tespitlerimize göre Yâsîn sûresinde varit olan ferşî farklılıkların kimi yerde manaya etkisi bulunmazken, birkaç yerde de yorum çeşitliliği, anlam zenginliği ve mana derinliği oluşturması bakımından az da olsa etki ettiği görülmüştür. Ferşî ihtilaflarla ilgili sûrede geçen kelimelerden biri olan “يَعْقُلُونَ” ifadesini Nâfi, Ebû Cafer, Yakub ve İbn Zekvân'ın “ت/ت” harfi ile “تَعْقُلُونَ” diye muhatap kipiyle okudukları belirtilmiştir. Bu durumda mana “*Hiç düşünmüyorlar mı?*” yerine “*Hiç düşünmez misiniz?*” şeklinde farklılık arz etmiştir. Bu örnekte fark edildiği üzere diğer ferşî farklılıkların da daha çok teşdîd-tahfîf, müzekker-müennes, müfred-cemi, gâib-muhâtab, fiil-fail, malum-meçhul, lafızlardaki takdim-te'hir, harf ve hareke gibi cümle yapısı ile ilgili değişimlerden kaynaklandığı gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak Yâsîn sûresi bağlamında tespit ettiğimiz bu durumların, Kur'an'ın tamamında bulunan kıraat farklılıkları için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Bu bakımdan kıraatlerin hem usûl hem de ferşî farklılıkların mana ile olan bağlantılarının bütün sûrelerde daha kapsamlı olarak ele alınmasına örneklik teşkil etmesi açısından araştırmamızın az da olsa katkı sağlayacağını ümit ediyoruz.

Kaynakça

- Aba, Veli. “Yâsin Sûresi’nin Ölülere Okunması (Rivayetler Bağlamında Bir Analiz)”. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/12 (Ekim 2018), 121-142.
- Akaslan, Yaşar. “Kıraat İlmi Sistematğinde Usûl Kavramları”. *OMÜ İlahiyat Fak. Dergisi*, 43 (Aralık 2017), 217-251.
- Akdemir, Mustafa Atilla. *Kıraat İlmi ve Öğretim Metotları*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2015.
- Âlûsî, Ebû Senâ Şihâbüddîn Mahmud b. Abdullah b. Mahmud el-Hüseynî. *Rûhu’l-me’ânî fî tefsîri’l-Kur’ânî’l-‘azîm ve’s-seb’i’l-mesânî*. thk. Ali Abdülbar Atıyye. 15 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1994.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Kur’ân-ı Kerîm Meâli Âlisi ve Tefsiri*. İstanbul: İpek Yayınevi, ts.
- Bikâ’î, İbrahim b. Ömer. *Nazmü’d-dürer fî tenâsübi’l-âyâtî ve’s-süver*. 22 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1995.
- Cermî, İbrahim Muhammed. *Mu’cemü ulûmi’l-Kur’ân*. Dimeşk: Dâru’l-Kalem, 2001.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd. *es-Sihâh fî’l-lügâ*. nşr. Ahmed Abdulgafûr Attâr. 6 Cilt. Mısır: y.y., 1898.
- Cürcânî, Seyyid Şerîf. *Kitâbü’t-ta’rifât*. Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1985.
- Cürcanî, Ali b. Muhammed. *et-Ta’rifât*. thk. İbrahim Ebyari. Beyrut: Daru’l-Kitabi’l-Arabi, 1992.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur’an Okuma Esasları*. Bursa: Emin Yayınları, 2016.
- Çetin, Abdurrahman. *Kırâatların Tefsire Etkisi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012.
- Çetin, Metin. “Zümer Sûresi’ndeki Kıraat İhtilafları ve Tefsire Etkisi”. *Ağrı İslami İlimler Dergisi (AGİİD)* 4/9 (Aralık 2021), 38-63.
- Dânî, Ebû Amr Osman b. Said b. Ömer. *et-Teysîr fî’l-kırââtî’s-seb’a*. Beyrut: Daru’l-Kitabi’l-Arabi, 1984.
- Dânî, Ebû Amr Osman b. Said b. Ömer. *el-Feth ve’l-İmâle*. thk. Ebû Said Ömer b. Garâme, Beyrut: Dâru’l-Fikr, 2002.
- Dağ, Mehmet. *Geleneksel Kıraat Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2011.
- Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed Abdülgani. *İthâf’ü fudalâ’il-beşar fî’l-kırââtî’l-erbeate aşer*. thk. Muhammed İsmail Şaban. Beyrut: Alemü’l-Kütüb, 1987.
- Dinçer, Ferit. Zürcânî’ye Göre Ahruf-i Seb’a’nın Delil Ve Faydaları. *Ağrı İslami İlimler Dergisi (AGİİD)* 6/11 (Aralık 2022), 46-64.
- Emin Efendi, Muhammed b. Abdullah Molla. *Umdetü’l-hullân fî izâhi zübdetü’l-irfân*. İstanbul: Asitane Yayınevi, ts.
- Ebû Şâme, Ebû Kasım İsmail b. İbrahim el-Makdisî. *el-Mürşidü’l-vecîzü’l-vecîz ilâ ulûm te’alleku bi’l-kitâbi’l-azîz*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003.
- Ebû Şâme, Ebû Kasım İsmail b. İbrahim el-Makdisî. *İbrâzü’l-meânî min hirzi’l-emânî*. thk. İbrahim Atve, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, ts.

- Ezherî, Abdüddâim. *et-Tirâzâtü'l-mu'leme fî şerhi'l-mukaddime*. thk. Nizâr Hûrşîd Akrâvî. Umman: Dâru Ammâr, 2003.
- Feyizli, Hasan Tahsin. *Kırâât-ı Aşere*. Ankara: DİB Yayınları, 2016.
- Hamed, Ğanim Kaddurî. *Dirâsâtü's-savtiyye inde ulemâi't-tecvîd*. Bağdat: Matbaatü'l-Hulüd, 1986.
- Herevî, Ebû'l-Hasen Nûreddîn Ali b. Sultân Muhammed. *el-Minâhü'l-fikriyye fî şerhi'l-mukaddimeti'l-cezeriyye*. thk. Üsâme Ataya, Dimeşk: Daru'l-Gavsânî li'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye, 2012.
- İbn Âşûr, Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru't-Tunûsiyye, 1984.
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Atiyye el-Endelûsî, *el-Muharrarü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-azîz*, thk. Abdüsselam Abdüşşâfi Muhammed. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- İbn Ebî Meryem, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Nasr b. Alî b. Muhammed eş-Şîrâzî. *el-Mûdah fî vüçûhi'l-kırâât ve ilelihâ*. thk. Ömer Hamdan Kubeysi. Cidde: y.y. 1993.
- İbn Galbûn, Ebû'l-Hasan Tahir b. Abdülmün'im. *Kitâbü't-tezkira fî'l-kırâat*. çev. Abdülfettah Buhayri İbrahim. Kahire: y.y. 1991.
- İbn Manzûr, Cemalüddîn Muhammed b. Mükrem. *Lisânü'l-'arab*. 15 Cilt. Kahire: Dâru'l-Meârif, 1707.
- İbn Muhaysin, Muhammed Salim. *el-Muktebes mine'l-lehecâti'l-'arabiyye ve'l-Kur'âniyye*. Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Tûras, 1978.
- İbn Muhaysin, Muhammed Salim. *el-Kırâât ve eseruhâ fî ulûmi'l-'Arabiyye*. Kahire: Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, 1984.
- İbn Muhaysin, Muhammed Salim. *el-İrşâdâtü'l-celiyye*. Kâhire: y.y., 1971.
- İbn Mücâhid, Ebû Bekr Ahmed b. Musa b. el-Abbâs et-Temîmî. *Kitâbü's-seb'a fî'l-kırâât*. thk. Şevkî Dayf. Mısır: Dâru'l-Marife, 1980.
- İbnü'l-Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Ali b. Yusuf. *en-Neşr fî'l-kıraati'l-aşr*. thk. Ali Muhammed b. Hasan ed-Dabbâ. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- İbn Zencele. Ebû Zûr'a Abdurrahman b. Muhammed. *Hüccetü'l-kırâât*. thk. Said Afgânî. Beyrut: Dâru'r-Risâle, 1997.
- İsfehânî, Hüseyin b. Muhammed Ragıb. *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'an*. thk. Muhammed Seyyid Geylânî. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1961.
- Karaçam, İsmail. *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okuma Kaideleri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2012.
- Karakış, Mahmut. *Yasin Sûresiyle İlgili Rivayetler ve Değerlendirilmesi*. İstanbul; Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Kastallânî, Şihabüddîn Ahmed b. Muhammed. *Letâifü'l-işârât li fûnûni'l-kırâât*. Kahire: Dâru'l-Maarif, 1986.
- Keleş, Mehmet. "Kıraat İhtilaflarının Fıkhi Konulara Etkisi Üzerine bir Değerlendirme". *Ağrı İslami İlimler Dergisi AGİİD* 7/12 (Temmuz 2023), 45-65.

- Koyuncu, Recep. *Kıraat İlmi Takrîb Usûlü*. İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2021.
- Koyuncu, Recep. *Aşere Kaideleri*. İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2023.
- Koyuncu, Recep. *Teoriden Pratiğe Vakf ve İbtidâ*. İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2022.
- Kur'an ve Meali* (Türkçe Meâl ve Tefsir). Erişim 05 Eylül 2023. <https://www.kuranvemeali.com/yasin-suresi/1-ayeti-meali>.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li-Ahkâmî'l-Kur'ân*. thk. Ahmet el-Berdünî - İbrahim Atfeş. 20 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1964.
- Mekkî b. Ebî Tâlib, Ebû Muhammed Hammuş b. Muhammed el-Kaysî. *et-Tebşira fî'l-kirâati's-seb'*. thk. Muhammed Gavs en-Nedvî. Hindistan: Dâru's-Selefiyye, 1982.
- Mekkî b. Ebî Tâlib, *el-Keşf an vücûhi'l-kirâati's-seb'*. nşr. Muhyiddin Ramazan. Beyrut: y.y., 1984.
- Mukâtil b. Süleymân, Ebû'l-Hasen. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. 5 Cilt. Beyrut: y.y., 2002.
- Nehavî, Hasan b. Kasım. *el-Müfîd fî şerhi umdetü'l-mecîd fî en-nazmi ve't-tecvîd*. thk. Cemal Seyyid. b.y.: Mektebetü Evlâdi Şeyh, 2001.
- Oral, Osman. “Yâsîn Sûresinde İnsanlığa Sunulan İtikadî Hikmetler”. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/33 (Haziran 2022), 207-228.
- Paluvî, Abdulfettâh. *Zübdetü'l-irfân*. İstanbul: Asitane Yayınları, ts.
- Sarı, Mehmet Ali. “Med”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Sıcak, Ahmet Sait. “Nüzûl Sıralaması ve Metinsel İçerik Açısından Yâsîn Sûresinin Tarihlen-dirilmesi”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 24/3 (Haziran 2020), 1285-1306.
- Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed. *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Merkezü'd-Diraseti'l-Kur'âniyye. 4 Cilt. Medine: Mücemmâü'l-Melik Fehd li-Tıbaati'l-Mushafi'-Şerif, ts.
- Şâtıbî, Kasım b. Fîrruh. *Hirzu'l-emânî ve vechü't-tehânî*. Şam: Daru'l-Gavsînî, 2005.
- Şehristânî, Ebu'l-Feth, Muhammed b. Abdülkerim. *Tefsîru's-Şehristânî el-musemmâ mefâtihu'l-esrâr ve mesâbihu'l-ebrâr*. thk. Muhammed Ali Azerşeb. Tahran: Merkezü'l-Buhus ve'd-Dirasat li't-Türâsi'l-Mahtut, 2008.
- Şerafüddîn, Cafer. *el-Mevzüâtü'l-Kur'âniyye hasaisü's-süver*. Beyrut: Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Şevkânî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed. *Fethu'l-kadîr el-câmi' beyne fen-neyi'r-rivâye ve'd-dirâye min ilmi't-tefsîr*. 6 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadis, 2007.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. 24 Cilt. b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 2000.
- Temel, Nihat. *Kirâat ve Tecvîd Istılahları*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Tîbî, Ebû Muhammed Şerafettin Hüseyin b. Abdullah b. Muhammed. *Şerhu't-Tibî ale'l-mişkât el-kâşif an hakâiki's-sünen*. thk. Abdülhamit Hindavî. 12 Cilt. Riyad: Mekte-

betü'n-Nizar Mustafa el-Baz, 1997.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Süvre (Yezîd). *Sünenü't-Tirmizî*. thk. İbrahim Atve Avd. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.

Ünal, Mehmet. *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü*. Ankara: Fecr Yayınları, 2015.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Azim Dağıtım, 1992.

Zebîdî, Muhammed b. Abdürrezzak el-Hüseyni. *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmus*. 40 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Hidâye, 2001.

Zemahşerî, Ebû'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Ahmed. *el-Keşşâf an hâkâiki gavâmizi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvil fî vûcûhi't-tevîl*. thk. Yusuf Hammâdî. 4 Cilt. Mekke: y.y. 1949.

Zürkânî, Muhammed Abdülazim. *Menâhilü'l-irfân fî ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Fevvaz Ahmed. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1995.

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s)

Mehmet KELEŞ

Finansman / Funding

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder / The author acknowledges that received not external funding support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The author declares that he have no competing interests.